

Kanahaukan, hiirihaukan ja mehiläishaukan pesät

Heidi Björklund, Hannu Lehtoranta & Jari Valkama 31.3.2017

Haukat suojeltuja

Petolinnut, niiden munat ja poikaset ovat luonnonsuojelulain mukaan rauhoitettuja. Rauhoitettujen lajien tappaminen, pesien ja munien vahingoittaminen tai yksilöiden häiritseminen lisääntymisaikana on kielletty. Kannan vähenemisen vuoksi hiirihaukka ja mehiläishaukka luokitellaan Suomessa uhanalaisiksi ja kanahaukka silmälläpidettäväksi lajiksi. Mehiläishaukka on myös Euroopan unionin lintudirektiivin I-liitteen laji. Näiden lajien elinympäristöjä on erityisesti suojeltava lajin lisääntymisen varmistamiseksi. Haukkojen pesät on siten tärkeää ottaa huomioon metsänkäsittelyssä.

Haukanpesän huomioon ottamisen tärkeä edellytys on, että pesä on tiedossa ja tunnistettu haukanpesäksi. Risupesiä rakentavat myös muut lajit, kuten korppi. Tässä esitteessä kerrotaan kanahaukan, hiirihaukan ja mehiläishaukan pesistä sekä niiden tunnistamisesta.

Haukanpesä on puun keskivaiheilla

Kanahaukka, hiirihaukka ja mehiläishaukka rakentavat risupesänsä yleensä tukeville oksille tai oksanhankaan puun keskivaiheilla. Pesä on useimmiten 8–20 m korkeudella. Pesä voi sijaita myös puun latvuksen sisällä, mutta ei latvan päällä (kuten kalasääsken pesä). Yleisin pesäpuu on kuusi, toiseksi yleisin mänty. Pesäpuu voi olla myös koivu tai harvemmin haapa.

Kanahaukan pesä
Jukka Ruutiainen

Hiirihaukan pesä
Jukka Ruutiainen

Pesiä yksi tai useita

Haukkareviirillä on yksi tai useita pesäpuita, joita haukkapari käyttää pesintään eri vuosina. Valmiit vaihtopesät ovat haukoille tärkeitä. Niitä tarvitaan pesimiseen, jos jokin pesistä menee pesimiskelvottomaksi esim. myrskyn tai lumen painon takia. Vaihtopesillä on merkitystä myös saalistajien ja loisten välttelyssä. Vaihtopesät ovat yleensä alle 500 m päässä toisistaan.

Pesissä pesitään usein vuosia, jopa vuosikymmeniä. Etenkin kanahaukka käyttää mielellään samoja pesiä, mutta myös hiirihaukan pesät ovat käytössä pitkiä aikoja. Herkimmin uusia pesiä rakentaa mehiläishaukka. Haukat saattavat jättää pesinnän väliin heikon ravintotilanteen takia. Haukkojen pesiä käyttävät muutkin lajit, kuten pienemmät haukat, lapinpöllö tai viirupöllö. Haukat voivat myös pesiä toistensa rakentamissa pesissä eri vuosina. Haukat rikastuttavat siten metsäluontoa luomalla pesäpaikkoja monille lajeille.

Haukanpesän koko

Kanahaukan, hiirihaukan ja mehiläishaukan risupesä on kookas verrattuna muihin metsästä löytyviin risupesiin. Haukat rakentavat pesää lisää joka vuosi, vaikka käyttäisivät vanhaa pesää. Risulinnasta voi siten tulla ajan myötä korkea. Pesää voi siitä huolimatta olla vaikea havaita puun latvuksesta. Poikaspesä voi löytyä haukkojen ääntelyn tai pesäpuun juurelle kertyvien valkoisten ulostejälkien perusteella.

Kuvissa pesällä vieraileva petolinturengastaja on vertailukohteena pesän koosta.

Onko pesä asuttu?

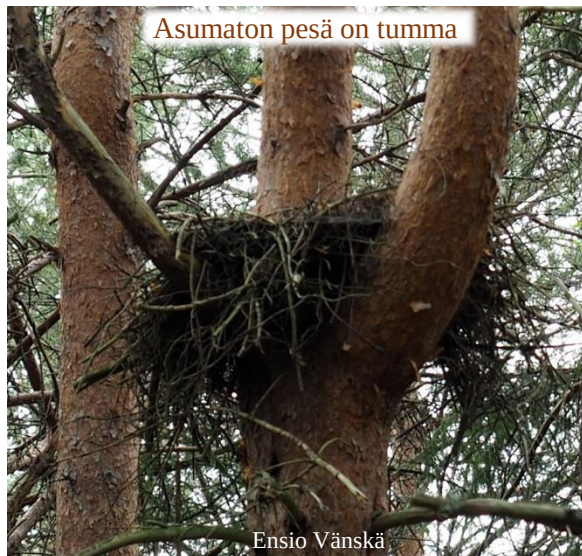
Metsänkäsittelyssä kannattaa huomioida asutut haukanpesät, niiden vaihtopesät ja mahdollisuuksien mukaan myös autioituneiden reviirien pesät. Pesä on merkki sopivasta metsästä, joten haukat voivat asuttaa reviirin uudestaan. Jos kuitenkin joudutaan valitsemaan, asutun reviirin pesät ovat etusijalla. Pesän asutuksen arviointia hankaloittaa se, että pesä voi näyttää myös pesimäaikana hiljaiselta, vaikka olisi asuttu. Toisaalta autioituneet pesät voivat pysyä puussa pitkäänkin. Pesän ulkonäöstä voi koettaa arvioida, onko haukanpesä asuttu vai ei. Aina pesän asutustilanne ei ole pääteltävissä maasta käsin.

Kuvien poikaspesissä näkyy tuoreita havuja.

Joskus pesän kohennus ja tuoreet oksat eivät näy maasta katsottuna. Paikallisiin petolintuharrastajiin voi ottaa yhteyttä pesän asutuksen selvittämiseksi.

Asuttu pesä on kohennettu, sillä haukat rakentavat ja koristelevat pesää tuorein oksin joka vuosi. Asutun pesän ylimpien oksien katkaisupinnat ovat vaaleita ja pesällä on vihreitä havuja ja/tai lehdeksiä. Munitun pesän reunoilla voi näkyä irtountuvia. Poikaspesän juurella on valkoisia ulostejälkiä (niukasti, jos oksisto on tiheä). Maasta voi löytyä saalisjätteitä (luita, höyheniä, ampiaiskennoja) tai yksittäisiä emojen sulkia.

Asumaton pesä näyttää harmaalta ja yläpinnaltaan tasaiselta, kaikki oksat ovat vanhoja. Pesä voi olla rapistunut tai valumassa oksilta alas.

Haukanpesän tunnistus

Kanahaukan pesä

Kanahaukan pesäpuu on yleensä kuusi (72 %), toisinaan mänty (16 %) ja joskus koivu (8 %) tai haapa (4 %; – Luomus, petolintuseuranta, 2418 pesän aineisto). Pesä on usein avoimen lentolinjan, kuten ojan vieressä. Kookkaimmat haukan risupesät ovat usein kanahaukan, sillä laji on hyvin pesäpaikkauskollinen ja voi käyttää samaa pesää pitkään.

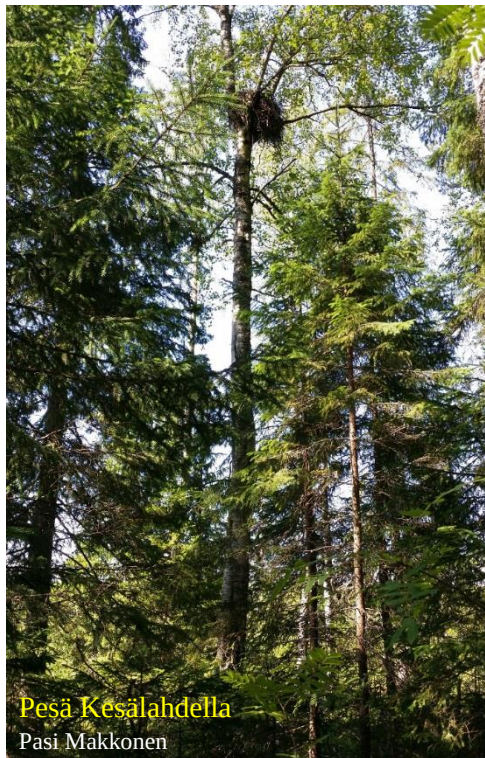
Pesän vuorauksena on tyypillisesti tuoreita havuja. Seassa voi olla lehtipuun oksia.

Munat ovat pääosin valkoisia. Poikasia on 1–5. Poikasuntuva on valkoharmaa, isojen poikasten vatsapuoli on ruskeaviiruinen. Silmän iiris on vaaleanharmaa.

Hiirihaukan pesä

Hiirihaukan pesä on yleensä kuusessa (54 %), mutta usein myös männyssä (28 %) tai koivussa (16 %; – Luomus, petolintuseuranta, 1886 pesän aineisto). Haapa- ja leppäpesiä on niukasti (yhteensä < 1 %). Hiirihaukan pesä voi sijaita lähellä metsänreunaa tai metsäsaarekkeessa.

Pesän vuorauksena on havuja, toisinaan naavaa tai kaarnaa. Lehtipuun oksia on vähän.

Munat ovat pääosin valkoisia. Poikasia on 1–4, hyvin harvoin 5. Untuvikot ovat harmaita, vanhemmat poikaset ruskeita. Silmän iiris on ruskea.

Mehiläishaukan pesä

Mehiläishaukka suosii pesäpuunaan kuusta (90 %; – Luomus, petolintuseuranta, 413 pesän aineisto). Pesä on harvemmin koivussa (7 %) tai männyssä (3 %). Mehiläishaukan pesää on hyvin vaikea löytää, sillä linnut ovat pesäpaikalla hiljaisia ja huomaamattomia.

Pesälle on tyypillistä runsas lehväkoristelu sekä ampiaiskennot, joista mehiläishaukat syövät toukat.

Munat ovat ruskeankirjavia, untuvikot (1–2) valkoisia. Poikasten vatsassa on tummia pisarakuvioita, myöhemmin poikanen on tasaisen ruskea. Silmä on musta.

Haukanpesän erottaminen muista risupesistä

Useat lajit rakentavat risupesäiä. Pesän koosta, rakennusmateriaalista ja sijainnista puussa voi saada käsityksen siitä, minkä lajin pesästä on kyse. Monet lajit pesivät vanhoissa haukanpesissä, joten pesässä pesivästä lajista ei voi aina päätellä, mikä laji pesän on rakentanut. Toisaalta haukat voivat hyödyntää muiden lajien rakentamia pesiä.

Muita lajeja

Korpin pesä on usein männyssä lähellä latvaa. Pesä voi olla käytössä monta vuotta, jolloin siitä voi tulla iso. Yleensä korpin pesä on kuitenkin haukanpesää pienempi. Pesä on rakennettu kuivista kapuloista. Pesässä ei ole havuja tai lehtipuiden oksia.

Sepelkyyhkyn pesä on linnun kokoon nähden pieni ja hatarannäköinen, ohuista oksista rakennettu risupesä. Hautova lintu voi näkyä pesästä läpi. Pesä sijaitsee oksalla tai oksan haarukassa.

Variksen pesä (ei kuvaa) on haukanpesiä selvästi pienempi ja litteämpi. Pesä sijaitsee yleensä puun latvaosassa.

Oravan pesä (ei kuvaa) on rakennettu oksista ja sammalesta. Pallomainen pesä sijaitsee yleensä oksistossa.

Tuulihaukan poikaset vanhassa hiirihaukan pesässä. Tuulihaukka ei rakenna itse pesää. Se pesii pöntössä, isossa luonnonkolossa tai vanhassa risupesässä.

Haukanpesän erottaminen muista risupesistä

Varpushaukan pesä

Kai Kankare

Varpushaukan pesä on pienempi ja litteämpi kuin isoilla haukoilla. Myös pesäpuu voi olla pienempi ja ohutoksainen. Pesä on rakennettu ohuista risuista ja vuorauksena on ohuita männyn kuoriliuskoja. Pesä on n. 6 metrin korkeudessa yleensä kuusessa, toisinaan männyssä. Ympäristö voi olla tiheää ryteikköä. Isot haukat käyttävät joskus varpushaukan pesää pohjana omalle pesälleen.

Kai Kankare

Pekka Raukko

Rengastaja pesällä. Vertaa pesän kokoa ja korkeutta isojen haukkojen pesiin (sivu 2).

Kai Kankare

Kai Kankare

Haukanpesän erottaminen muista risupesistä

Sääksen pesä

Sääksen pesä sijaitsee siten, että pesälle on esteetön lento ja ympäröivä puusto ei ulotu pesää korkeammalle. Pesä on yleensä puun latvassa. Se voi sijaita myös voimalinjan pylväässä, merimerkissä, mastossa tai jopa kivellä. Iso osa sääksipareista pesii lajille rakennetuissa tekopesissä. Pesästä voi tulla vuosien myötä korkea. Pesän vuorauksena on sammalta ja jäkälää.

Tuettuja pesiä

Poikaset naamioituvat painautumalla pesään

Haukanpesän erottaminen muista risupesistä

Vesa Hyryläinen

Merikotkan pesä

Merikotka rakentaa kookkaan pesänsä yleensä vankan männyn latvahaaraan. Lapissa pesä voi olla myös latvassa. Tällöin pesä on sääksenpesää laajempi ja pesäpuun oksia voi ulottua pesää korkeammalle. Pesäkapulat ovat kuivia sekä paksumpia ja pidempiä kuin haukkojen pesissä. Pesän vuorauksena on männynhavuja, tunnusomaisesti kuivaa heinää sekä joskus sammalta ja jäkälää. Kevättalvella pesään tuodut tuoreet havut ovat kesällä jo ruskeita.

Vesa Hyryläinen

Torsten Stjernberg

Rengastaja latvahaarapesällä, joka on tyypillinen rannikolla ja saaristossa

Esko Joutsamo

Haukanpesän erottaminen muista risupesistä

Maakotkan pesä

Maakotkan hyvin kookas pesä tarvitsee tukevaoksaista puun. Pesälle on avoin lentoreitti. Pesä on rakennettu paksummista oksista kuin haukanpesä ja pesän vuorauksena on tuoreita havuja. Maakotka pesii pääosin Pohjois-Suomessa.

